

Koprivnica, 5.5.2021.

Urbroj: 53-M/21

KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA ŽUPANIJA
OPISNA ANALIZA STANJA NARODNIH KNJIŽNICA - 2020.

SPECIFIČNOSTI RADA NARODNIH KNJIŽNICA U KKŽ ZA VRIJEME PANDEMIJE

Gotovo cijela 2020. godina prošla je u znaku pandemije korona virusa i bolesti COVID-19, stoga je i način rada knjižnica u tako izvanrednoj godini morao biti prilagođen novonastaloj situaciji, što se očituje i u ovoj analizi.

Do polovice ožujka, dok se rad još odvijao redovito, izvršeno je opsežno vremensko i organizacijsko planiranje i koordiniranje cijelog niza aktivnosti koje su trebale biti provedene u knjižnicama tijekom prve polovice 2020. godine, pa sve do kraja godine. Međutim, uvođenjem *lockdowna* velika većina tih dogovorenih aktivnosti (animacijske aktivnosti i programi za korisnike, stručne edukacije, skupovi i izlaganja itd.) morala je biti otkazana.

Narodne knjižnice i bibliobusi u KKŽ zbog *lockdowna* nisu radili za korisnike od 14.3.2020. pa do kraja travnja, odnosno, početka svibnja. Matična Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica počela je opet radom 24.4.2020., a ostale knjižnice od početka svibnja. Bibliobusi su ponovo krenuli na teren krajem svibnja. Za vrijeme *lockdowna* dio djelatnika je radio od kuće, a dio u knjižnicama – umjesto rada s korisnicima, obavljali su razne stručne poslove: preseljavali građu, reorganizirali fond, čistili i dezinficirali police i prostore, provodili revizije i otpise, obrađivali i pripremali za posudbu novonabavljenu građu. Istovremeno, knjižnice su se pripremale za rad s korisnicima u novim uvjetima – postavljene su pregrade od pleksiglasa na posudbene pultove, osmišljena pravila i izrađene upute za korištenje čitaonica, računala itd. **U vrlo kratkom vremenu nabavljena su zaštitna sredstva i organiziran rad s korisnicima u izvanrednim pandemijskim uvjetima**, u suradnji s NSK i MKM te s osnivačima knjižnica, ZZJ i županijskim stožerima.

Svi knjižničari u Županiji uložili su izvanredan trud i sva dostupna stručna znanja u momentalnu reorganizaciju svog rada, u prelazak s fizičkog na online poslovanje i pružanje virtualnih usluga kako bi korisnicima nadoknadili posljedice *lockdowna*, a potom **kako bi što brže i što kvalitetnije ponovo uspostavili rad i usluge knjižnica u skladu sa svim epidemiološkim mjerama** nakon njihovog ponovnog otvaranja. Kutije i kutije knjiga pretovarile su ruke knjižničara radi odlaganja građe najprije u karantenu, a potom na dezinficiranje pa natrag na police. U početku, bez dovoljno potrebne zaštitne opreme, kad na tržištu nije još bilo ni dovoljno zaštitnih maski za lice, niti dovoljno pleksiglasa za izradu zaštitnih pregrada na posudbenim pultovima, knjižničari su se snalazili s onim što su imali, nabavljali maskice u lokalnim krojačkim radnjama i sami izrađivali pregrade za pultove, a usput istovremeno educirali i korisnike kako se treba ponašati i primjenjivati zaštitne mjere za vrijeme pandemije. Sve navedeno obavili su maksimalno profesionalno i posvećeno brizi kako za korisnike, tako i za građu.

Paralelno su rješavani online upiti korisnika koji su stizali u povećanom opsegu, s obzirom na *lockdown*. U nemogućnosti dolaska korisnika u knjižnicu, **knjižničari su komunicirali s njima preko društvenih mreža, plasirali na taj način različite informacije za korisnike, nudili im poveznice na dostupne online sadržaje za čitanje, ali i sami stvarali virtualne sadržaje za njih. Vedrim, zanimljivim i poticajnim objavama na različite teme nastojali su ne samo informirati korisnike, već im pružiti i potrebnu psihološku podršku** za vrijeme *lockdowna*. Primjerice, u situaciji kad maturanti nisu imali nastavu, a nisu mogli doći ni u knjižnicu, knjižničari matične knjižnice za njih su pripremili posebnu prezentaciju s izborom preporučene literature za pripremu državne mature i informacijama potrebnima budućim studentima te je objavili na web stranici i preko društvenih mreža.

Najveća promjena kojoj se trebalo prilagoditi u 2020. bila je **nemogućnost fizičkog primanja korisnika u knjižnicu**, te **smanjene mogućnosti osobnog kontakta** s korisnicima, ali i s drugim knjižničarima. **Poslovanje i kontakti takoreći preko noći u potpunosti su prebačeni u virtualnu sferu** te se sve do kraja godine najveći dio aktivnosti za korisnike u knjižnicama odvijao virtualnim putem ili hibridno, a samo manji dio fizički.

Preko ljeta i u drugom dijelu 2020., virtualni oblici rada knjižničara i online dostupnost za korisnike postali su već svakodnevnica, kao i rad pod zaštitnom opremom i uz primjenu epidemioloških mjera u neposrednom radu s korisnicima. Kad se u jesen pokazalo da pandemija ne jenjava i da fizički planiranih okupljanja i dalje neće biti, zaredali su webinar i online stručna usavršavanja, **virtualno snimani i održavani programi za korisnike, tribine i susreti s književnicima, pa čak i pričaoalice za bebe – mnoge su aktivnosti prebačene u virtualnu sferu, dok su neke druge i dalje na „čekanju**. U drugom valu pandemije, puno težem od prvog, u kasnu jesen 2020., bilo je još teže organizirati redovan rad knjižnica s obzirom da je COVID -19 stigao i u knjižnice, a jedan dio djelatnika iako nisu bili zaraženi, morali su ostati u samoizolacijama. Zbog povećanog broja bolovanja u knjižnicama tijekom 2020., morala je biti prilagođena i organizacija rada unutar pojedinih ustanova što je također zahtijevalo fleksibilnost svih zaposlenika koji su „uskakali“ umjesto odsutnih kolega na druge poslove u knjižnicama, prema potrebama, te odrađivali i svoje i njihove poslove. Usprkos smanjenom broju raspoloživih djelatnika, sve narodne knjižnice uspjele su održati otvorenost za korisnike.

Kako za vrijeme proljetnog *lockdowna*, tako još i više u jesen, nakon pogoršanja epidemiološke situacije u cijeloj zemlji, u gradskim, pa i općinskim knjižnicama tijekom 2020. **zapažen je povećani broj korisnika - studenata** koji su se zbog prelaska mnogih fakulteta na online nastavu iz gradova u kojima studiraju vratili kućama. Jedine knjižnice u kojima su tijekom pandemijskih mjeseci mogli potražiti pomoć oko literature potrebne za studiranje tako su im ostale **lokalne knjižnice i njihovi stručni odjeli koji su na određeno vrijeme postali zamjenske fakultetske i sveučilišne knjižnice**.

U svojim lokalnim knjižnicama **studenti su najviše koristili stručnu pomoć knjižničara u pronalaganju i odabiru stručne literature za izradu seminarskih radnji, pripremu kolokvija i ispita, ali su koristili i prostore za učenje, kao i računalnu opremu** – za pretraživanje baza podataka, izradu pisanih radova, ispis, skeniranje. Zbog povećanih potreba za stručnim naslovima koje su studenti tražili, a kojih lokalne knjižnice nisu imale u potrebnom broju primjeraka, kao što ih, primjerice, imaju fakultetske knjižnice, intenzivirano je i korištenje usluge međubibliotečne posudbe, pa su sveučilišni udžbenici i druge stručne knjige na dnevnoj bazi cirkulirale i posuđivale se između knjižnica, ne samo unutar Županije, nego i šire, kako bi svaki korisnik što prije dobio onu knjigu koja mu je potrebna.

Iako su se poslovni kontakti knjižnica već i ranije odvijali putem e-maila i društvenih mreža, ipak je prelazak na potpuno virtualni način rada zahtijevao dodatnu edukaciju i hitno usvajanje znanja vezano za **korištenje servisa i aplikacija kao što su Zoom Meeting, Microsoft Teams, Jitsy Meet i druge**. Dodatno je povećano korištenje računala i mobitela, aplikacija i mail servisa te društvenih mreža u službenoj komunikaciji, kako s korisnicima knjižnica, tako i knjižničara međusobno **putem alata za poruke dostupnih na Facebooku, Twitteru, Instagramu, preko messenger, vibera i drugih**.

Povećana je proizvodnja virtualnih sadržaja za korisnike knjižnice koji su plasirani putem društvenih mreža i Youtubea te promoviranje knjižničnih usluga različitim virtualno dostupnim kanalima.

Zaključno, **tijekom izvanredne 2020. bilo je više nego ikad nužno stalno prilagođavanje promjenjivim poslovnim okolnostima na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini**. Kontinuirano se odvijala komunikacija i *suradnja ŽMS s drugim matičnim knjižnicama, s Nacionalnom i sveučilišnom knjižnicom, Ministarstvom kulture i medija*, te na taj način na svim razinama prikupljale različite informacije koje su prema potrebama distribuirane u knjižnice u Županiji kako bi im olakšale prilagodbu i pomogle u radu u izvanrednim okolnostima pandemije.

1. Mreža knjižnica u Županiji 2020.

KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA ŽUPANIJA

- Površine je **1.772 km²**; smještena na sjeveru Hrvatske, uz granicu s Republikom Mađarskom.
- Prema Popisu stanovništva iz 2011., **Županiji živi 115.584 stanovnik** ili 65 stanovnika po km².
- Županija graniči s Međimurskom, Varaždinskom, Virovitičko-Podravskom, Bjelovarsko-bilogorskom i Zagrebačkom županijom.
- Na području Županije nalaze se **3 grada (Koprivnica, Križevci i Đurđevac) te 22 općine.**

ŽUPANIJSKA KNJIŽNIČNA MREŽA NARODNIH KNJIŽNICA – 2020.

Na području Koprivničko-križevačke županije u 2020./21. godini i dalje djeluje **5 narodnih knjižnica od čega tri gradske i dvije općinske te dva bibliobusa.**

Sve knjižnice i bibliobusi uspješno ostvaruju svoju ulogu nositelja informiranja, kulturnih i obrazovnih programa u zajednici. Građani ih prepoznaju kao poželjna i rado korištena mjesta za provođenje slobodnog vremena i stjecanje znanja, mjesta promicanja novih tehnologija, informacijske pismenosti, demokracije, socijalne inkluzije, očuvanja kulturne baštine. Knjižnice djeluju kao institucije dostupne i namijenjene građanima svih dobi, obrazovanja i interesa, nastojeći primjenjivati suvremena stručna dostignuća, pratiti trendove i stalno inovirati svoj rad..

Od početka 2015. godine **pokrivenost Koprivničko-križevačke županije uslugama narodnih knjižnica iznosi 100%** jer stanovnici u svim jedinicama lokalne samouprave (3 grada i 22 općine) imaju mogućnost korištenja usluga narodne knjižnice (bilo stacionirane ili pokretne).

Pet jedinica lokalne samouprave ima stacionirane knjižnice – 3 grada i 2 općine - a bibliobusi pokrivaju 20 općina, ili 90% od ukupnog broja općina, odnosno 100% općina koje nemaju stacioniranu knjižnicu.

Koprivničko-križevačka županija jedna je od samo dvije županije u Hrvatskoj (uz Sisačko-moslavačku – ako se izuzme Grad Zagreb) u kojoj su knjižničnom uslugom narodne knjižnice 100% pokrivena sve jedinice lokalne uprave. U tome se uspjelo upravo zahvaljujući organizaciji rada kroz dvije službe pokretne knjižnice, organizirane uz knjižnice u Koprivnici i u Križevcima.

GRADSKE I OPĆINSKE KNJIŽNICE

SVA TRI GRADA u Županiji imaju samostalne gradske narodne knjižnice. To su:

1. Knjižnica i čitaonica "Fran Galović" **Koprivnica** (*žup. matična knjižnica, IV. tip knjižnice*)
+ *Bibliobusna služba (bibliobus tip II)*
2. Gradska knjižnica "Franjo Marković" **Križevci** (*IV. tip knjižnice*)
+ *Bibliobusna služba (bibliobus tip III)*
3. Gradska knjižnica **Đurđevac** (*VI. tip knjižnice*)

DVIJE OPĆINE imaju samostalne općinske narodne knjižnice. To su:

1. Narodna knjižnica **Virje** (*VII. tip knjižnice*)
2. Općinska knjižnica Sidonije Rubido Erdödy **Gornja Rijeka** (*VII. tip knjižnice*)

Svih 5 narodnih knjižnica *samostalne su ustanove u kulturi* i otvorene za korisnike sve dane u tjednu.

BIBLIOBUSNE SLUŽBE

U **svih 20 općina** koje nemaju stacioniranu knjižnicu, uslugu pružaju 2 bibliobusne službe:

- **BIBLIOBUSNA SLUŽBA Knjižnice i čitaonice "Fran Galović" Koprivnica** pruža uslugu u **17 općina**: Drnje, Đelekovec, Ferdinandovac, Gola, Hlebine, Kalinovac, Kloštar Podravski, Koprivnički Bregi, Koprivnički Ivanec, Legrad, Molve, Novigrad Podravski, Novo Virje, Peteranec, Podravske Sesvete, Sokolovac i Rasinja.

Koprivnička Bibliobusna služba djeluje od 1979., a sadašnji bibliobus nabavljen je 2004. Ima 2 zaposlenika: dipl. knjižničarku/voditeljicu Bibliobusne službe i vozača-pomoćnog knjižničara. Na kraju 2020. bibliobus je imao ukupno 50 stajališta - od toga 48 stajališta u 39 naselja na području 17 općina u kojima nema stacioniranih knjižnica i u 5 naselja u rubnim dijelovima grada Koprivnice, te po jedno stajalište u poduzeću (Carlsberg) i jedno u ustanovi (Dom za starije) u Koprivnici.

- **BIBLIOBUSNA SLUŽBA Gradske knjižnice «Franjo Marković» Križevci** pruža uslugu na području **3 općine: Kalnik, Sv. Ivan Žabno i Sv. Petar Orehovec.**

Služba je osnovana 2009., kad su po prvi put u povijesti knjižničnu uslugu u svojim mjestima dobili stanovnici Kalničkoga prigorja. U 2020. s ukupno 36 stajališta bibliobus je pokrivaio 3 općine i naselja u brdsko-planinskom području oko Kalnika (10 naselja), na širem području grada Križevaca (12 naselja) i u gradu Križevcima (2). U bibliobusu je zaposlen jedan djelatnik – vozač bibliobusa/pomoćni knjižničar.

POZIV „ČITANJEM DO UKLJUČIVOG DRUŠTVA“ (ESF, prosinac 2020.)

Obje knjižnice u KKŽ koje imaju bibliobusne službe, iz Koprivnice i Križevaca, prijavile su se na Poziv „Čitanjem do uključivog društva“ u okviru Europskog socijalnog fonda raspisan krajem 2020. godine. Projekti su osmišljeni u suradnji s partnerima, Koprivničko- križevačkom županijom te gradovima Koprivnicom i Križevcima. Koprivnički projekt nazvan je „Na kotačima čitam i nove svjetove otkrivam“, a križevački „Pokrenimo čitanje u potkalničkom kraju“. Jedna od glavnih aktivnosti u projektima, ukoliko budu prihvaćeni, bit će nabava novih bibliobusa u Koprivnici i Križevcima koji će omogućiti održanje i dalji razvoj pokretnih knjižničnih usluga na području Županije, s obzirom da su postojeća bibliobusna vozila stara i sve bliže kraju svoj životnog vijeka (17, odnosno 12 godina).

Cilj je projekata dodatno povećati socijalnu uključenost te unaprijediti cjeloživotno učenje djece i mladih od 25 godina i osoba starijih od 54 godine u ruralnim područjima Koprivničko-križevačke županije kroz aktivnosti koje potiču čitanje kao stil i način života te time doprinose razvoju čitalačkih vještina i pismenosti.

Na isti Poziv prijavila se i Gradska knjižnica Đurđevac, u partnerstvu s Gradom Đurđevcom, projektom naziva *Đurđevačka bajoslovlja* kojem je također cilj pokretnim knjižničnim uslugama obogatiti i unaprijediti kulturne usluge za stanovništvo u đurđevačkom dijelu Podravine.

Procjena uvjeta za dalji razvoj mreže knjižnica u Županiji

- U Županiji ne postoje objektivni uvjeti za osnivanje većeg broja stacioniranih knjižnica u općinama, a razlozi tome su sljedeći:
 - **općine s malim brojem stanovnika**, sastavljene od također malih naselja – **92% naselja ima manje od 1.000 stanovnika**; samo je 27 naselja s **više od 500 stanovnika (15%)**
 - **mali i nedostatni općinski proračuni** (pretežno ovise o dohotku od poljoprivrede),
 - **slaba ili nepostojeća prometna povezanost** između naselja, tj. stacionirane knjižnice u općinskim središtima ne mogu biti dovoljno dostupne ostalim stanovnicima u općini, koji žive u naseljima izvan općinskog središta.
- Stoga se u Županiji **sustavno potiče razvoj pokretnih knjižnica** koje su se u datim uvjetima pokazale racionalnije, a zadovoljavajuće stručno i profesionalno ispunjavaju osnovne potrebe stanovnika za knjižničnom uslugom. Istovremeno, i dalje se potiče i podržava osnivanje općinskih knjižnica u sredinama u kojima se za to uspiju ostvariti potrebne zakonske i stručne pretpostavke.¹

¹ **Naseljenost Koprivničko-križevačke županije** (ukupno 115.584 stanovnika prema Popisu iz 2011.)

- Podjednak omjer gradskog i seoskog stanovništva - **60.240 stanovnika živi u gradovima, a u općinama 55.344.**
- Prostor općina relativno je slabo naseljen:
 - **16 općina ima do 3.000 stanovnika, što je 73% od ukupnog broja općina** (od toga broja, **9 općina ima manje od 2.000 stanovnika**);
 - 3 općine imaju između 3000 i 4000 stanovnika (14%);
 - 2 općine imaju između 4.000 i 5.000 stanovnika (9%);
 - **samo 1 općina (Sv. Ivan Žabno) ima više od 5.000 stanovnika** (4%).
- Većina općina sastoji se od većeg broja **raštrkanih i prometno slabo povezanih naselja: prosječno u jednoj općini ima 8 naselja** (najmanje ih je 2, a najviše 37 - u općini Sv. Petar Orehovec).
- Od ukupno 185 naselja u općinama, **170 naselja ili 92% ima manje od 1.000 stanovnika.**
- **Samo 15 naselja ima više od 1.000 stanovnika:** 14 naselja ima između 1.000 i 2000. stanovnika; **samo je jedno naselje s više od 3.000 stanovnika (Virje).**

Glavni dugoročni problemi pružanja knjižničnih usluga u općinama putem pokretnih knjižnica:

- stara i tehnološki zastarjela bibliobusna vozila – potrebna hitna nabava novih vozila
- rad u jednoj smjeni: prekratko radno vrijeme s obzirom na broj stajališta - potrebno uvođenje druge smjene rada bibliobusa
- manjak zaposlenika – radi uvođenja druge smjene rada potrebno je zapošljavanje dodatne posade

Ukoliko se problem zastarjelih vozila rješava putem projekta „Čitanjem do uključivog društva“, dalje će se raditi na uspostavi druge smjene rada bibliobusa kako bi se realizirao još veći obuhvat područja.

2. Prostor i oprema

Sve narodne knjižnice u Županiji smještene su u **nenamjenskim, ali prilagođenim prostorima, tj. u adaptiranim zgradama**. U razdoblju 1995.-2020. u svim knjižnicama provedeni su projekti proširivanja i adaptacija, kao i opremanja novom opremom, te su one danas suvremeno uređene i opremljene.

Ako se računa samo prema parametru **broja stanovnika** (prema čl. 39 Standarda za narodne knjižnice), **ispunjenost Standarda prostora u knjižnicama na razini Županije prosječno iznosi 85%**.² Gledano samo prema parametru **broja sjedećih mjesta za rad korisnika**, svih 5 knjižnica u Županiji ispunjava Standard sa 100%.

*Međutim, realna slika stanja može se dobiti samo ako istovremeno **ubrojimo i druge parametre**, kao što su: broj i vrste odjela i službi, otvorenost za korisnike (jedna ili dvije smjene), količina građe, vrste i broj usluga i programa, potrebe za radnim mjestima za korisnike u čitaonicama i učionicama, za rad na računalima itd., što je sve također predviđeno Standardima.*

*Stvarna je situacija da se **na razini Koprivničko-križevačke županije manje od 50% fondova narodnih knjižnica nalazi u slobodnom pristupu (46%)**, dok je preporuka prema aktualnim trendovima u svijetu da **sva građa treba biti dostupna korisnicima u slobodnom pristupu**. Također, prema suvremenim standardima i potrebama, **ukupan prostor za građu trebao bi zauzimati svega 30% ukupnog prostora Knjižnice, a prostor za korisnike 70%**, dok je u pojedinim knjižnicama Koprivničko-križevačke županije (npr. u Koprivnici) taj **omjer upravo obrnut (72% građe pohranjeno je u spremištima)**.*

Najznačajniji iskorak što se tiče prostora posljednjih godina učinjen je u Križevcima gdje je je 2015. otvorena nova zgrada Gradske knjižnice „Franjo Marković“ Križevci, za koju je prenamijenjen i u potpunosti rekonstruiran i adaptiran bivši Dom HV-a. Knjižnica sada raspolaže s 1.450 m² prostora, a korisnički prostori uključuju tri etaže povezane dizalom.

Gradska knjižnica Đurđevac zadnji je put proširena u 2015. za 70 m², nakon **otkupa i uređenja dodatnog prostora**. Od iste godine, knjižnica je dostupnija korisnicima pomoću novougrađenog **dizala** jer je smještena na prvom katu. Trenutno je u razmatranju dodatno proširenje knjižnice i na 2. kat.

Osim križevačkog i đurđevačkog primjera, **tri ostale narodne knjižnice fizički su i dalje slabije dostupne, pa čak i nedostupne pojedinim skupinama korisnika jer su smještene ili u visokom prizemlju (Virje), ili na katu (Gornja Rijeka) i/ili na više etaža (Koprivnica)**, a nijedna nema dizalo.

Najveći problem prostora prisutan je i nadalje u Knjižnici i čitaonici "Fran Galović" Koprivnica, koja raspolaže sa svega 30-tak % potrebnog prostora. U zgradi sa 4 etaže za korisnike (ukupno 7 etaža, uključujući i spremišta) bez dizala, **arhitektonska ograničenja knjižnicu čine nedostupnom velikom broju građana**. Stepenice na glavnom ulazu u prizemlje Knjižnica je rješila postavljanjem ulazne rampe na sporednom ulazu, ali ostale etaže i dalje nisu dostupne korisnicima s teškoćama u kretanju.

¹ Gledano samo prema parametru broja stanovnika, 100% potrebnog prostora prema Standardu ostvaruju sve tri gradske knjižnice; općinska knjižnica u Virju prema istom parametru ostvaruje 81%, a knjižnica u Gornjoj Rijeci 61% Standarda.

² Gledano samo prema parametru broja stanovnika, 100% potrebnog prostora prema Standardu ostvaruju sve tri gradske knjižnice; općinska knjižnica u Virju prema istom parametru ostvaruje 81%, a knjižnica u Gornjoj Rijeci 61% Standarda.

Osobe u invalidskim kolicima ne mogu se kretati čak niti prizemljem (jedino mogu prići posudbenom pultu) zbog skućenog prostora između polica, a veliki dio građe već je morao biti izmješten u dislocirano spremište koje je u 2020. preseljeno u drugi prostor te dodatno opremljeno policama – kompakтусima. Veliki je problem i dalje vlaga u podrumskom spremištu matične knjižnične zgrade koja predstavlja trajnu opasnost za knjižnu građu smještenu u tom prostoru. U 2020. ponovo je aktualizirana rasprava o mogućnostima ugradnje dizala u zgradi, ali za projekt još uvijek nisu osigurana potrebna sredstva.

U Knjižnici je još 2012. izrađen dokument „Programska osnova nove Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica“ (2016. tekst je ažuriran, a za 2021. je u planu izrada nove Programske, temeljem novog Standarda za narodne knjižnice) u kojem su detaljno opisane aktualne i planirane potrebe građana Koprivnice za knjižničnim uslugama. Prema izračunima na temelju važećih propisa, koprivnička knjižnica, s obzirom na broj korisnika, usluga, veličinu fonda itd. te predviđeni razvoj, trebala bi imati minimalno 3.000, a optimalno 4.000 m². Tek tada mogao bi korisnicima u slobodnom pristupu biti odgovarajuće dostupan knjižnični fond od preko 170.000 jedinica građe kojeg je trenutno u zatvorenim spremištima spremljeno gotovo 3/4. Odgovarajući zaseban i prikladno uređen prostor dobile bi tada sve skupine korisnika, a nova zgrada s primjerenom vertikalnom i horizontalnom prostornom komunikacijom, napokon bi trebala biti ravnopravno dostupna i korisnicima s teškoćama u kretanju.

U Gradu Koprivnici postoje zamisli o gradnji nove gradske knjižnice, koja bi se izgradila u sklopu većeg Multimedijalnog centra. Za početak trajnijeg rješavanja problema knjižničnoga prostora, odabrana je i lokacija na kojoj bi se mogla graditi buduća knjižnica. Lokacija se nalazi u neposrednoj blizini sadašnje knjižnice te po svim parametrima odgovara za gradnju nove zgrade knjižnice jer je smještena u središtu grada te u blizini drugih srodnih ustanova (Muzeja, škola, Pučkog učilišta), dovoljno je prostrana i omogućuje gradnju samostalnog objekta knjižnice na više etaža, a uz to je i prometno dostupna. Upravo ovu lokaciju i knjižničari su preporučili, uz podršku Upravnog vijeća Knjižnice, kao poželjnu, a ista lokacija dobila je i pozitivnu ocjenu savjetnice za narodne knjižnice Hrvatskog zavoda za knjižničarstvo NSK prilikom stručnog nadzora nad radom Knjižnice i čitaonice "Fran Galović" Koprivnica provedenog u lipnju 2015. U očekivanju priprema za izradu projektne dokumentacije nove knjižnične zgrade, Knjižnica u suradnji s Osnivačem i građanima i dalje radi na osmišljavanju koncepta i sadržaja nove knjižnične zgrade koja bi trebala zadovoljiti potrebe zajednice, imati komercijalne sadržaje i poticati ekonomski razvoj zajednice.

U Narodnoj knjižnici Virje, smještenoj u prostoru ukupne veličine 168 m², nedostatak prostora također je sve veći problem, posebno na odjelu za odrasle i u spremištu. Mogućnost proširenja i adaptacije traži se pomoću sredstva iz EU fondova, preko Općine Virje, s ciljem uređenja i stavljanja u funkciju cijele zgrade - spomenika kulture - u kojoj je knjižnica trenutno jedini stanar, nakon što je vrtić odselio u novosagrađeni objekt. Projekt za obnovu zgrade je izrađen, ali još uvijek nije uspio pribaviti financijsku podršku. U međuvremenu, zbog slijeganja terena došlo je do pukotina na zidovima i stropovima te je sve upitnija upotrebljivost zgrade u cjelini.

Knjižnica Sidonije Rubido Erdödy u Gornjoj Rijeci raspolaže s ukupno 60 m² prostora u kojem su smješteni Dječji odjel i Odjel za odrasle. Za sad prostor ispunjava potrebe ove male općine, ali u doglednom vremenu treba razmišljati o većem prostoru koji bi bio svima dostupniji, jer se knjižnica nalazi na prvom katu u zgradi Općine, bez dizala.

RAČUNALNA OPREMA I RAČUNALNI PROGRAM

U svim knjižnicama ukupno korisnicima je na raspolaganju **49 računala, ili 5 više nego godinu ranije. To je prosječno na nivou Županije jedno računalo na 325 aktivnih korisnika**, s tim da je najveći broj korisnika po računalu u najvećem naselju, u Koprivnici (cca 450), a najmanji u Gornjoj Rijeci (20-tak).

Sve narodne knjižnice i bibliobusi u knjižničnom poslovanju koriste program **Metel.win**.

Sve knjižnice posjeduju suvremenu računalnu opremu i pružaju uslugu interneta korisnicima, a provode i osnovnu edukaciju za rad na računalima te obuku u informacijskom pretraživanju.

Oprema je pretežno zadovoljavajuće kvalitete, a održava se/nadograđuje/obnavlja iz proračuna općina i gradova, kroz različite projekte te zahvaljujući sredstvima Ministarstva kulture. Budući da računalna oprema brzo zastarjeva i troši se, stalne su potrebe za novom i suvremenijom opremom. Ali, knjižnice nisu u mogućnosti svu opremu dovoljno često obnavljati, kao niti nabavljati novu jer za tu svrhu ne postoje stalna i planska redovita sredstva niti na jednoj razini.

Poželjno bi bilo iz izvora na svim nivoima (lokalno, regionalno, državno) - s obzirom na parametre kao što su tip knjižnice, broj stanovnika područja, broj korisnika itd. - utvrditi stalne iznose kojim bi knjižnice redovito i namjenski, prema planovima i potrebama, mogle obnavljati računalnu opremu- npr. slično kao i za nabavu knjižnične građe.

3. Fond knjižnica

KNJIŽNIČNA GRAĐA

Narodne knjižnice Koprivničko-križevačke županije s danom 31.12.2020. posjedovale su **ukupno 344.547 jedinica knjižnične građe**, od toga **324.005 knjiga**. U pogledu veličine fonda, odnosno broja knjiga, s obzirom na broj stanovnika jedinice lokalne samouprave u kojoj djeluje pojedina knjižnica, postojeći **Standardi (čl. 18.) ispunjeni su u svim knjižnicama 100%**.

Iako prema broju stanovnika gradova i općina – sjedišta knjižnica njihovi fondovi ispunjavaju Standarde, treba uzeti u obzir da koprivnička i križevačka knjižnice putem bibliobusa pokrivaju potrebe daleko većeg područja i znatno većeg broja stanovnika nego što ih živi samo na području njihovih gradova (20 općina s približno 50.000 stanovnika). Stoga su realne potrebe za građom u knjižnicama koje imaju bibliobusne službe (Koprivnica i Križevci) višestruko veće od minimuma predviđenog postojećim Standardom.

U narodnim knjižnicama u 2020. bilo je **20.542 jedinica neknjižne građe**, što iznosi **6% od ukupnog fonda na razini Županije**.

AV i elektronička građa u fizičkom obliku sve se manje koristi zbog povećane online dostupnosti takve građe. Ali, postoji potreba za E-knjigama koje za sad nisu dostupne u knjižnicama Županije jer nije riješeno financiranje tj. plaćanje pretplata za korištenje platformi koje nude takvu građu.

Neknjižna građa za kojom i dalje postoje potrebe i koja bilježi rast u nabavi su igračke. Međutim, to je građa koja zahtijeva posebne uvjete za spremanje i održavanje, tj. posebno uređen, opremljen i prvenstveno dovoljno velik prostor. Budući da većina knjižnica za to nema uvjeta (osim Križevaca), igračke se ne mogu nabavljati u količini u kojoj bi to bilo potrebno.

Ostala neknjižna građa kao što je sitni tisak i sl. nabavlja se pretežno samo za zavičajne zbirke.

NABAVA GRAĐE

Ukupno je za sve knjižnice u Županiji u 2020. nabavljeno **13.560 knjiga** što je približno na razini iz 2019., kad je nabavljeno 13.681 knjiga. Nabavljeno je i **459 jedinica neknjižne građe**, od toga 273 jedinice AV građe, 28 jedinica elektroničke građe, 66 igračaka te 92 jedinice ostale građe.

U pogledu nabave knjiga, s obzirom na odredbe čl. 25., Standard je u 4 knjižnice ostvaren 100% (Koprivnica, Đurđevac, Virje, Gornja Rijeka), dok je u Križevcima 95%. Međutim, ako u izračun dodamo i stanovništvo 20 općina koje pokrivaju bibliobusi, tada je ostvarenost Standarda znatno manja.

Praksa pokazuje da **potrebe za nabavom knjižnične građe, u prvom redu knjiga, i dalje rastu, primjerice, zbog povećanja obuhvata područja (npr. putem bibliobusa), a time i broja korisnika i raznolikosti njihovih zahtjeva. Također, u knjižnicama se sve više formiraju posebne tematske zbirke prema potrebama korisnika - npr. vrlo aktualne teme o kojima se traži dodata literatura su poslovne informacije, zdrav način života – recikliranje, ekološki pristup potrošnji, samostalan uzgoj zdrave hrane, enegnetska održivost kućanstava, pokretanje i vođenje vlastitog posla i sl.**

Potreba za uvođenjem većih mogućnosti nabave i posudbe za korisnike **e-knjiga** sve je izraženija, sada i ne više samo kod mlađe populacije korisnika, već kod većine njih.. Iako su knjige u fizičkom smislu i dalje potrebne i koriste se, paralelna **mogućnost čitanja u digitalnom obliku** postala je nužnost u suvremenim knjižnicama. Međutim, osim što **u Hrvatskoj još nisu dovoljno razvijene odgovarajuće platforme za korištenje e-knjiga**, ne postoje niti osigurani izvori sredstava za nabavu građe, odnosno nabavu pristupa tim platformama.

Problem je i dalje **neriješeni način financiranja u nabavi baza podataka** i omogućavanje pristupa korisnicima do građe koja može biti dostupna samo preko e-servisa, npr. **e-knjige, e-glazbena i filmska produkcija, te različite druge baze podataka (plaćanje pretplata).**

U ovom segmentu nužna je potpora Ministarstva kulture i medija knjižnicama, jet bez toga knjižnice same neće moći osigurati e usluge za korisnike.

Odnos kupnje i nabave knjiga otprilike je kao i na nivou zadnjih godina, tj. na razini Županije **kupnja iznosi 78% (10.490 svezaka), a udio darova u nabavi iznosi 22% (3.070 svezaka).**

Velika većina naslova knjiga pristiglih u fond putem darova u 2020. godini predstavlja **otkup Ministarstva kulture RH – tj. 2.354 sveska ili 77%.**

U pogledu nabave multimedijalne građe, ispunjenost Standarda na nivou Županije pada iz godine u godinu. U 2020. nabavljena je svega 301 jedinica, čime je ostvarenost Standarda na razini Županije pala ispod 40%.

Zapravo još **samo dvije najveće knjižnice u Koprivnici i Križevcima nabavljaju AV građe**, budući da još uvijek razvijaju zbirke filmova na DVD-ima i glazbe na CD-ima te zbirku zvučnih knjiga za slijepe na CD-ima. Također, nešto AV građe i dalje se mora nabavljati za potrebe oba bibliobusa – i Koprivnici i Križevcima. Ostale knjižnice ne nabavljaju AV građu – u skladu s procjenom da se multimedijalna građa može koristiti, a i koristi se, iz *online* izvora te da je ograničena raspoloživa sredstva prvenstveno potrebno koristiti za nabavu traženije knjižne građe.

Trend sve učestalijeg korištenja AV i elektroničke građe online, tj. u digitalnom obliku, a sve manje u fizičkom obliku, prisutan je u svim knjižnicama, stoga opada potreba za nabavom fizičkih jedinica AV i elektroničke građe (primjerice, filmova, glazbe, računalnih igrica i sl.).

AV građa još uvijek se koristi u bibliobusima koji obilaze ruralna područja – na njihovim stajalištima i dalje postoji potreba korisnika, primjerice, za filmovima na DVD-ima, kao i za zvučnim knjigama za osobe s oštećenjima vida. To govori o manjim mogućnostima seoskog stanovništva za korištenjem interneta i suvremene informacijsko-komunikacijske tehnologije općenito, a vrlo vjerojatno i manjoj dostupnosti ovih usluga od strane operatera u udaljenim i slabo naseljenim ruralnim područjima.

U svim knjižnicama ostvaren je 100% Standard nabave periodike. Međutim, sama obrada periodike još je u razvojnoj fazi, stoga iako se periodika realno nabavlja, daje na korištenje te u određenoj mjeri i čuva u knjižnicama, ta građa većinom još nije inventarizirana te se stoga podaci o njoj kao sastavnom dijelu fonda knjižnica ne mogu vidjeti u novom načinu prikupljanja podataka putem *online* statistike (polazeći od podataka za 2018. godinu).

Kod čuvanja/nabave periodike javlja se novi moment dostupnosti ove građe online digitalizacijom tiskanih primjeraka od strane samih izdavača, odnosno prelaskom u digitalni način izlaženja određenih naslova. Stoga se može pretpostaviti da će u budućnosti biti manje potrebe za čuvanjem, pa i za inventarizacijom i obradom fizičkih primjeraka periodike – osim zavičajne građe.

4. Članstvo

Usluge 5 narodnih knjižnica i 2 bibliobusa u 2020. koristilo je **17.576 AKTIVNIH korisnika** (koji su se upisali ili obnovili članstvo u 2020. godini, te oni kojima je u dijelu godine vrijedilo članstvo iz prethodne godine). To znači da je knjižnice koristilo **15% stanovnika Županije, odnosno svaki 7 stanovnik Županije**. Ako se gleda samo broj novoučlanjenih i obnovljenih korisnika, taj je broj smanjen u odnosu na 2019., za oko 2.000 ili 14%, što je očekivana posljedica zatvaranja zbog pandemije i smanjenog broja posjeta uslijed epidemioloških mjera.

U bibliobuse je na kraju 2020. bilo učlanjeno ukupno 2.535 korisnika ili 21% manje nego prošle godine (u 2019. bilo ih je **3.214**). To je prvo zabilježeno smanjenje broja članova bibliobusa na godišnjoj razini u zadnjih 17 godina, još od nabave novog bibliobusa u Koprivnici 2004. godine. Do ovog pada također je očekivano došlo uslijed *lockdowna* te smanjenog posjeta korisnika zbog epidemioloških mjera.

Od ukupnog broja, **1.845 bilo je članova u koprivničkom i 690 u križevačkom bibliobusu. Članstvo bibliobusa i dalje čini veliki udio u ukupnom broju članova knjižnica u Županiji, gotovo 15 % od ukupnog broja učlanjenih** korisnika u narodne knjižnice u Županiji.

Međutim, treba uzeti u obzir da je ovaj izračun napravljen u odnosu na broj stanovnika prema Popisu stanovništva iz 2011. Ako se gleda procijenjeni broj stanovnika, za 2017. godinu prema podacima Državnog zavoda za statistiku Koprivničko-križevačka županija imala je na dan 31.12.2017. nekoliko tisuća stanovnika manje nego 2011. – točnije, imala je 108.454 stanovnika³. Prema tome, **postotak učlanjenih stanovnika u narodne knjižnice ako se uzme broj učlanjenih u 2020. i procijenjeni broj stanovnika iz 2017. iznosio bio za cijeli postotak više - 16%.**

Rad u izvanrednim, pandemijskim uvjetima u 2020. znatno je utjecao na posjećenost knjižnica. **Nasuprot više od 450.000 posjeta koliko su knjižnice i bibliobusi u Koprivničko-križevačkoj županiji zabilježili u 2019., što je bio najveći zabilježeni posjet knjižnicama u Županiji ikad, taj broj je u 2020. pao na 135.838 posjeta, odnosno na svega 30-tak % posjeta iz prethodne godine.**

Manji broj radnih dana zbog lockdowna, nemogućnost održavanja programskih događanja te - uslijed epidemioloških mjera - ograničeni broj posjeta programima koji su ipak održani, teško su pogodili knjižnice i njihove korisnike te ozbiljno ugrozili jednu od osnovnih funkcija knjižnice - pružanje mogućnosti fizičkog okupljanja građana u zajednici te boravka u prostoru knjižnice radi korištenja kulturnih i obrazovnih sadržaj, ali i radi druženja i kvalitetnog provođenja slobodnog vremena.

Dobar pokazatelj izuzetno važne uloge koju narodne knjižnice imaju u životu lokalne zajednice, kao njihova **kulturna i komunikacijska središta i okupljališta**, ali i na veliku **potrebu građana za knjižničnim uslugama i programima** u svakodnevnom životu, bili su **dugački redovi pred vratima knjižnica** kad su one ponovo otvorile vrata nakon jednoipolmjesečnog *lockdowna* krajem travnja i početkom svibnja 2020.

Podaci o korištenju i posudbi građe ipak pokazuju trend – usprkos određenom padu u godini pandemije - da se knjižnice, i stacionirane i pokretne, i dalje intenzivno koriste, kako radi posudbe literature za čitanje iz užitka, tako i kao mjesta za cjeloživotno učenje i za istraživanje, za kvalitetno provođenje slobodnog vremena, ali i za pomoć u traženju ili pokretanju vlastitog posla, profesionalnom usavršavanju, doškolovanju, prekvalifikaciji, za druženje i kvalitetno provođenje slobodnog vremena.

Izuzetno povećan broj virtualnih događanja za korisnike dokaz je da su se knjižnice brzo reorganizirale i ponudile korisnicima programe u virtualnom obliku, umjesto fizičkih. Također su se u velikoj mjeri koristile digitalne usluge knjižnica (pretraživanje baza podataka o građi, "Pitajte knjižničara", razmi upiti mailom, aplikacijom, messengerom i sl.) što je i do sad bilo jednako trendovima u drugim zemljama Europe. No, kao i u cijelom svijetu, **uslijed pandemije, online usluge na daljinu doživjele su veliki skok u 2020. te je višestruko porastao broj rješanih upita za korisnike poslanih virtualnim putem e-mailom, putem knjižnične aplikacije za korisnike, preko društvenih mreža i sl.**

³ 61 stanovnik po km²

ZAPAŽENI TREND OVI I KOMENTAR UČLANJENOSTI

Od početka 2015. godine u Koprivničko-križevačkoj županiji po prvi put bilježimo pokrivenost svih jedinica lokalne samouprave uslugom narodnih knjižnica, bilo stacioniranih ili pokretnih. Time su stanovnici svih gradova i općina dobili mogućnost korištenja knjižnice što je donijelo i povećanje broja članova. Ovakva **100% pokrivenost područja** (svih jedinica lokalne samouprave) održana je sve do danas. Međutim, sljedeći izazov nam je omogućiti dostupnost fizičkim knjižničnim uslugama u što više naselja, posebice u malim, područnim školama do kojih knjižnice ni bibliobusi još ne dopiru.

Među najvećim korisničkim skupinama u knjižnicama su, uz odrasle korisnike, djeca osnovnoškolskog, a sve više i predškolskog uzrasta, dok je posebno brzo rastuća skupina najmlađih - beba do tri godine. Ukupno na razini Županije oko 40% ukupnog članstva su korisnici 0-14 godina. Zamjetan je broj učlanjenih nezaposlenih korisnika, kao i umirovljenika, a vrlo značajne i, s obzirom na potrebe, dosta zahtjevne skupine korisnika također su srednjoškolci i studenti.

***Kad bi prostori knjižnica bili primjereniji veličinom i uređenjem** (tj. kad bi postojali npr. zasebni i prilagođeni prostori za mlade i bolja fizička dostupnost zgrada i sl. – npr. osobito u Koprivnici, ali i u Virju, Gornjoj Rijeci), zasigurno bi to privuklo dodatan broj korisnika.*

*Isto tako, na broj učlanjenih korisnika zasigurno nepovoljno utječe i još uvijek nedovoljno **radno vrijeme knjižnica za korisnike**. Kad bi knjižnice mogle raditi u dužem radnom vremenu za korisnike, što **ne mogu zbog manjka djelatnika** (osobito Križevci), zasigurno bi i broj korisnika iz pojedinih skupina imao prostora za povećanje, osobito među zaposlenom populacijom i npr. srednjoškolcima.*

Besplatna članarina također je vrlo važan faktor koji može potaknuti na učlanjivanje, osobito korisnike iz populacije djece i mladih koji se još školuju, ali i nezaposlene, kao i umirovljenike.

Knjižnice u Koprivničko-križevačkoj županiji imaju različite uvjete upisa, odnosno plaćanja članarine za korisnike. U pravilu su **omogućeni povoljniji upisi za pojedine kategorije stanovništva, a sve veći broj knjižnica odlučuje se i potpuno ukinuti članarinu.**

*Od 2008. godine odlukom Grada Koprivnice besplatan je upis u gradsku **Knjižnicu i čitaonicu "Fran Galović" Koprivnica** za sve građane Koprivnice za koje Grad Koprivnica subvencionira članarinu. Istu mogućnost Knjižnica je ponudila i svim općinama u Županiji, da za sve svoje stanovnike ili za neke određene skupine (npr. djecu, učenike, studente, umirovljenike i sl.). Iskoristilo ju je do sada već 9 općina – Drnje, Đelekovec, Gola, Hlebine, Koprivnički Bregi, Koprivnički Ivanec, Legrad, Molve i Novigrad Podravski - koje također subvencioniraju članarinu svojim mještanima. Od 2015. godine besplatan upis korisnicima omogućuju i knjižnice u **Virju i Đurđevcu**, a također članarinu ne plaćaju niti korisnici **koprivničkog bibliobusa**. S druge strane, knjižnica u **Križevcima i križevački bibliobus prisiljeni su i dalje naplaćivati članarinu, makar i minimalni, jer su im to važna sredstva za redovnu djelatnost, s obzirom da im sredstva od osnivača, Grada Križevaca, nisu dovoljna za pokrivanje redovnih troškova poslovanja.***

S obzirom na sve navedeno, u zadanim uvjetima, procjenjuje se da je u narodnim knjižnicama u Županiji, kao i u bibliobusima, približno **dostignuta gornja granica učlanjenosti koju je bilo moguće doseći s postojećim kapacitetima** - raspoloživom infrastrukturom knjižnica i bibliobusa te kadrovsku ekipiranost. Za ostvarivanje dodatnog broja članova **nužna su dodatna ulaganja u kapacitete** za pružanje knjižničnih usluga i to ponajprije **u dodatno zapošljavanje stručnih djelatnika** te u prostore i opremu, odnosno u **hitnu nabavu novih bibliobusna vozila, te izgradnju nove županijske matične knjižnice u Koprivnici** što su trenutno **najkritičnije točke ključne za dalji razvoj narodnih knjižnica i bibliobusa u Županiji.**

5. Posudba i korištenje knjižnice

Korisnici su u narodnim knjižnicama i bibliobusima **u 2020. posudili ukupno 227.645** jedinica građe ili 79.882 jedinica manje, odnosno 25% manje nego u 2019. godini. Po učlanjenom korisniku, posuđeno je **13 jedinice građe godišnje.**

Pad ukupne posudbe bio je očekivan, s obzirom na epidemiološka ograničenja u radu knjižnica, a osobito zbog višetjedne zatvorenosti za vrijeme *lockdowna* u proljeće 2020., kada posudba uopće nije bila moguća oko mjesec i pol dana, što nikako nije bilo moguće nadoknaditi u preostalom dijelu godine.

Ipak, s obzirom da je posjećenost u odnosu na 2019. pala za čak 70%, a posudba je istovremeno pala samo 25%, to ukazuje koliki je ogroman trud knjižničara uložen da se i u uvjetima smanjenih mogućnosti dolazaka korisnicima omogući posudba građe – pa je npr. povećan broj jedinica koje se mogu odjednom posuditi, organizirana dostava knjiga onima koji nisu mogli sami doći u knjižnice ili skupna posudba npr. za škole i vrtiće na terenima bibliobusa itd.

Standard otvorenosti knjižnica za korisnike na razini Županije ispunjen je prosječno s oko 80%. Iako se to možda na prvi pogled čini kao dobar rezultat, radno vrijeme knjižnica u stvarnosti uopće nije dostatno, i trebalo bi biti duže kako bi knjižnice bile što dostupnije svim kategorijama korisnika (cjelodnevna otvorenost, radne subote), ali **za to nema dovoljno zaposlenih stručnih djelatnika.**

Svih 5 dana u tjednu cjelodnevno je za korisnike otvorena samo Knjižnica u Koprivnici, dok ostale knjižnice rade po različitim rasporedima, pojedine dane u jednoj, a pojedine u drugoj smjeni. Međutim, ni koprivnička Knjižnica nema dovoljan broj zaposlenika s obzirom na potrebe, tako da npr. nije u mogućnosti raditi sve subote u mjesecu, a ne može biti otvorena niti dovoljan broj sati radnim danom.

Također, **i bibliobusi rade u jednoj smjeni,** što je daleko ispod potreba na terenu. Dolazak bibliobusa u mala naselja - kojih dvije pokretne knjižnice obilaze ukupno više od 60, i gdje imaju preko 80 stajališta - trenutno je jedini dostupan način da se stanovnicima pruži osnovna knjižnična usluga, kao praktično jedini institucionalno podržan i pružen kulturni sadržaj u tim sredinama.

Prema važećem Standardu kao i prema IFLA-inim smjernicama **bibliobusi s više od 30 stajališta imaju uvjete za uvođenje druge smjene rada, a to imaju oba županijska bibliobusa,** dok koprivnički ima čak i puno više od toga, tj. ukupno 50 stajališta.

Većina postojećih općina u KKŽ sastoji se od mnogo malih, raštrkanih naselja, čije stanovništvo nema objektivnih mogućnosti za korištenje drugih knjižnica koje su smještene u udaljenim mjestima, jer je i prometna povezanost javnim prijevozom manjih naselja s većim mjestima, kao i samih obližnjih naselja jednih s drugima, vrlo slaba. Zato je usluga bibliobusa tim važnija za djecu, tj. učenike osnovnoškolskog uzrasta - oba bibliobusa zajedno obilaze ukupno čak 62 školske ustanove (područne ili matične škole), kao i za najmlađe – polaznike dječjih vrtića kojih koprivnički bibliobus posjećuje ukupno 17, na koprivničkom i đurđevačkom području, a križevački 2 u Križevcima. Ali, zbog velikog već postojećeg broja stajališta i rada u samo jednoj smjeni, bibliobusi nisu u mogućnosti pokriti sva stajališta gdje ima interesa za njihovim uslugama. Rješenje može biti druga smjena rada bibliobusa, za što je potrebno zapošljavanje još jedne dvočlane posade u Koprivničkom i jednočlane u Križevcima.

POSUDBA

U 2020. godini realizirano je u KKŽ **197 zahtjeva** za međubibliotečnom posudbom. Županijske knjižnice **115 puta** su posudile građu **od drugih knjižnica,** a **82 puta** su posudile građu **drugim knjižnicama.**

INFORMACIJSKI UPITI

U narodnim knjižnicama i bibliobusima odgovoreno je na 1.240 informacijskih zahtjeva, od čega su knjižničari županijske matične knjižnice u Koprivnici rješili **21 upit kroz uslugu „Pitajte knjižničare“.**

6. Aktivnosti

Segment knjižničnih događanja i posjeta tim događanjima jedan je od najpogođenijih epidemiološkom situacijom u knjižnicama zbog drastičnih ograničenja organizacije javnih događanja, odnosno zabrane održavanja istih kroz jedan dio godine, a zatim uz vrlo velika ograničenja, odnosno jako mali dozvoljeni broj sudionika događanja.

Knjižnice su i u vrlo nepovoljnim pandemijskim uvjetima tijekom većeg dijela 2020. godine uložile jako puno truda i nastojale organizirati različita događanja i programe, što fizički, što virtualno, što hibridno, za sve skupine korisnike.

Također se i u ovoj godini, koliko je to god bilo moguće, nastavila suradnja s građanima kroz udruge civilnog sektora, volonterima, s drugim ustanovama itd. Provodili su se programi usmjereni poticanju čitanja, organizirala virtualna edukacija za korištenje knjižnice i informacijskih izvora, poticalo korištenje knjižnice i knjižničnih usluga u svrhu cjeloživotnog učenja, stručnog usavršavanja i kvalitetnog provođenja slobodnog vremena. Također se provode programi informacijskog i informatičkog opismenjavanja, pruža podrška u stjecanju kvalifikacija i prekvalifikacija.

Posljednjih godina bilježen je uzastopni trend porasta broja kulturno-animacijskih programa i njihovih posjetitelja u knjižnicama, no 2020. godine zbog izvanrednih uvjeta rada u situaciji proglašene pandemije bolesti COVID-10, ova uzlazna linija neminovno je prekinuta. S obzirom da se radi o segmentu rada knjižnica koji je pažljivo i sustavno izgrađivan tijekom dugog niza godina, za koje vrijeme su knjižnice pažljivo osluškivale potrebe i interese korisnika i zajednice te nastojale osmisliti programe u skladu s tim, a ujedno stvoriti navike kod korisnika za dolaženje na knjižnične programe, bit će zasigurno potrebno određeno vrijeme i nakon što pandemija završi da se ponovo vrate nekadašnje navike korisnika i opet dostignu brojke posjeta iz vremena prije pandemije.

U 2020. u Županiji održano je ukupno **1.745 knjižničnih događanja s ukupno 25.932 posjetitelja (što je oko 50% posjetitelja manje nego 2019.)**. Za djecu i mlade u knjižnicama je održano na razini Županije 1.458 programa, s 20.155 posjeta, a za odrasle 287 programa s 5.777 posjeta.

Dodatni problem za iskazivanje statističkih podataka su nejasne (zapravo nepostojeće) upute o iskazivanju broja polaznika virtualnih kulturno-animacijskih događanja – kojih je u 2020. bilo povećani broj u odnosu na ranije. Naime, u online bazi razrađeni su sami knjižnični edukacijski virtualni programi za korisnike, u koje kulturna događanja ne spadaju. Tako da se zapravo iz statistike za 2020. godinu ne može jasno iščitati stvaran broj posjetitelja, osobito virtualnih, kulturno-animacijskim događanjima u organizaciji knjižnica.

7. Djelatnici

Uz nedostatan, a često i neadekvatan prostor u pojedinim knjižnicama, **najveći je problem svih knjižnica i dalje manjak djelatnika**. Novi zaposlenici godinama se gotovo uopće ne zapošljavaju (osim kao zamjene kod odlaska u mirovinu, ali čak ni to nije uvijek redovita praksa!). Istovremeno je u stalnom porastu broj korisnika i korištenja knjižnica, programa i aktivnosti, rastu knjižnični fondovi, pojavljuju se nove vrste građe, a raste i broj i vrste usluga te se mijenjaju potrebe korisnika koje uz to postaju sve složenije.

U narodnim knjižnicama i bibliobusima u 2020. bilo je zaposleno ukupno **35 stručnih knjižničnih djelatnika; od toga u Koprivnici 17 osoba, 10 u Križevcima, 5 u Đurđevcu, 2 u Virju i 1 u Gornjoj Rijeci**. Ostvarenost Standarda (čl. 32.) potrebnog broja stručnih zaposlenika **na razini Županije prosječno je cca 60%, i to gledajući samo jedan parametar, tj. broj stručnih zaposlenika u odnosu na broj stanovnika**. Kad se uzmu u obzir i parametri kao npr. broj odjela i službi, smjene, broj etaža na kojima knjižnica djeluje, vrste i količina usluga koje pruža itd. – ovaj postotak još je znatno manji. **Npr., koprivnička knjižnica po parametru broja stanovnika ispunjava Standarde sa 70-tak %, a realno kad se ubroje i svi ostali parametri, Standard je ispunjen sa svega 35%**. Slično je i s ostalim knjižnicama – u svima nedostaju zaposlenici, kao i u bibliobusima, koji bi trebali imati po još jednu posadu kako bi mogli raditi u 2 smjene.

Situacija sa zaposlenicima i dalje je najteža **u Križevcima, gdje preseljenjem u novu zgradu 2015. godine, s 500 na 1450 m² prostora, nije zaposlen ni jedan dodatni djelatnik**, iako ih je s obzirom na veću kvadraturu i novu organizaciju rada te na potrebnu rada knjižnice u dvije smjene trebalo zaposliti još najmanje četvero. U međuvremenu, zaposlene su 2 nove djelatnice, te je stanje nešto bolje jer sada knjižnica ima ukupno 10 stalno zaposlenih stručnih zaposlenika. Iako još uvijek ne može organizirati rad tijekom cijelog dana, već i dalje radi u jednoj smjeni, knjižnica je ipak za nekoliko sati tjedno uspjela povećati rad s korisnicima.

Iako knjižnice u parametrima kao što su prostor i oprema, fondovi, obrađenost i pretraživost građe, automatizacija, programska djelatnost i sl. bilježe znatne pomake u zadnjih 15-20 godina, **na području kadrovskeg ekipiranja situacija je upravo supratna i pomaci su minimalni, a u svakom slučaju nedovoljni.** Stoga, što se tiče stručnoga osoblja, knjižnice uopće ne uspijevaju pratiti ni minimum Standarda, a pogotovo ne stvarne potrebe.

Redovna je pojava u svim sredinama da **Osnivači, kao i korisnici, očekuju od knjižnica** da budu otvorene za korisnike što duže, tj. da rade tijekom cijelog dana, kao i subotama, da se na upite i informacijske zahtjeve korisnika odgovara brzo i kvalitetno, da građa bude nabavljena u što kraćem roku nakon pojavljivanja na tržištu, brzo i efikasno obrađena i dostupna, da *online* baze budu točne i ažurne, da se građa redovito digitalizira, da knjižnice u svojim programima uvažavaju interese i potrebe najrazličitijih grupacija korisnika itd. Ali, ove **zahtjeve korisnika, a osobito osnivača prema knjižnicama ne prati realan porast broja djelatnika, koji bi mogli u adekvatnom vremenu i na odgovarajući način, profesionalno i stručno, pružati sve potrebne usluge korisnicima,** a uz to na vrijeme i kvalitetno obavljati sve druge stručne poslove u knjižnicama, te provoditi maksimalno angažiranu kulturnu i javnu djelatnost.

Stalno stručno usavršavanje zaposlenika u 2020. zbog epidemiološke situacije također je bilo osobito pogođeno otkazivanjem gotovo svih stručnih skupova, domaćih i stranih, kao i studijskih boravaka u okviru različitih projekata. U drugoj polovici godine dio edukacije proveden je virtualno, ali zaostatak u odnosu na ranije razdoblje, prije pandemije, nije više bilo moguće dostići, tako da se u 2020. na razini Županije u 2020. usavršavalo **ukupno samo 17 zaposlenika (samo polovica u odnosu na 2019.) i to ukupno 412 sati što je samo četvrtina u odnosu na prethodnu godinu.**

U 5 županijskih narodnih knjižnica, od ukupno 28 stručnih zaposlenika knjižničarske struke, **2 su knjižničarske savjetnice i 5 viših knjižničara,** od kojih je jedna s novostečenim višim zvanjem u 2020. godini. To znači da **četvrtina stručnih zaposlenika ima stečena viša zvanja, odnosno, 7 od ukupno 17 VSS zaposlenika knjižničarske struke,** što je također nedvojbena pokazatelj visoke razine i izvrsnosti stručnog rada knjižnica u Županiji.

8. Proračun i troškovi

Na razini Županije, knjižnice ostvaruju cca 10% prihoda kroz vlastite prihode, a 90% su proračunski financirane. Od toga, **77% proračunskih sredstava za knjižnice osiguravaju gradovi i općine, osnivači knjižnica, jednako kao i u prethodnoj, 2019. godini. Drugi najveći proračunski financijer knjižnica je Ministarstvo kulture, koje sudjeluje s 19%.** Preostalih 4% sufinancira Županija iz svog proračuna.

Postotak samofinanciranja knjižnica ni ne može biti znatniji s obzirom da su osnivači u većini knjižnica propisali besplatan upis, a besplatno se pruža i velika većina usluga za korisnike, čime je zapravo knjižnicama onemogućeno da svojim vlastitim radom nešto zarade. Također, većina knjižnica ne raspolaže ni npr. dodatnim prostorom kojeg bi mogla iznamjlivati i slično. S druge strane, premali je broj stručnih zaposlenika koji su stoga svi maksimalno angažirani u neposrednom radu s korisnicima te u programima za građanstvo, što onemogućuje knjižnice da pokušaju pribaviti više sredstava provođenjem raznih posebno financiranih projekata.

Što se tiče **nabave građe,** najviše sredstava i dalje izdvaja **Ministarstvo kulture RH i to 68%** od ukupnih sredstava za nabavu na razini Županije. **Osnivači su za nabavu knjižnične građe izdvojili 24%, ili 5% više nego u 2019.,** a same knjižnice iz vlastitih sredstava 5%. Preostalih 3% sufinancira Županija, što je za još 1% manje nego u 2019. ili ukupno 4% u odnosu na 2018.

Primjetan je zabrinjavajući nastavak trenda opadanja postotka sudjelovanja Županije u sufinanciranju narodnih knjižnica, a osobito u financiranju nabave građe. Na razini Županije polako raste sudjelovanje osnivača, a znatan je i porast sudjelovanja Ministarstva kulture, osobito u sredstvima za nabavu građe. **S obzirom na odredbe novog Zakona o knjižnicama i knjižničarstvu i obavezama županija u pružanju financijske podrške razvoju mreža narodnih knjižnica, potrebno je podzakonskim propisima čvršće i jasnije što prije detaljno propisati te obveze** kako bi se knjižnice mogle na njih pozvati u svom poslovanju i osigurati financijsku podršku i sa županijske strane koja je neophodna u razvoju, ali i održanju ostvarenog standarda pružanja usluga u knjižnicama.

9. Zaključno

Narodne knjižnice u Koprivničko-križevačkoj županiji usmjerene su na pružanje usluga cjelokupnom stanovništvu Županije - **obuhvaćaju 100% područja, tj. knjižnične usluge dostupne su stanovništvu u svim jedinicama lokalne uprave**, u svim gradovima i općinama. To je moguće uz rad **pet narodnih knjižnica**, ali i zahvaljujući organizaciji **dvije bibliobusne službe** u dva grada, jedinstvenoj u Hrvatskoj, putem dva bibliobusa koji knjižničnom uslugom pokrivaju 20 općina bez općinskih knjižnica.

Po ostvarenim rezultatima narodne knjižnice Koprivničko-križevačke županije predstavljaju jedan od najuspješnijih organiziranih sustava koji djeluju na županijskoj razini u KKŽ. **U narodne knjižnice i bibliobuse učlanjeno je čak 16% stanovništva Županije**, ako se gleda procijenjeni broj stanovništva iz 2017.

Narodne knjižnice i njihovi zaposlenici stalno se prilagođavaju promjenama u okruženju koje utječu na njihovo poslovanje, stručno usavršavaju u zemlji i inozemstvu, koristeći i sredstva iz EU fondova, te preuzimaju nove društvene uloge u kulturi, informiranju, obrazovanju i potpori društvenom uključivanju. Knjižnice su društveno-komunikacijska središta svojih zajednica, a uz tradicionalne usluge vezano za formiranje zbirki i posuđivanje građe, nude i mnoge nove usluge i medije za korisnike.

U skladu s informacijsko-komunikacijskim tehnološkim razvojem i potrebama današnjice, knjižnice potiču informacijsku i digitalnu pismenost, cjeloživotno učenje, međugeneracijsku solidarnost i socijalnu inkluziju ranjivih skupina, nastojeći biti otvorene i dostupne svima te u svakom smislu podupirati društveni i ekonomski razvoj zajednice. Građani prepoznaju knjižnice kao otvorene i demokratske, svima namijenjene kulturno-obrazovne ustanove i rado ih koriste u svrhu učenja i provođenja slobodnog vremena, za sastajanje i druženje, za razmjenu ideja i vlastitih znanja i vještina.

Daljnji razvoj narodnih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji ovisi o daljnjim ulaganjima u infrastrukturu tj. prostore i opremu knjižnica, a pogotovo u stručne zaposlenike kojih je nedovoljno u odnosu na aktualne i stalno rastuće potrebe svih sadašnjih i potencijalnih korisnika knjižnica.

U pandemijskoj godini, knjižnice su pružile čvrstu potporu građanima uspostavom i pružanjem virtualnih usluga, kao i vraćanjem fizičkih usluga za korisnike čim je to bilo moguće. Nakon proljetnog *lockdowna* knjižnice nisu više bile zatvarane te su praktično cijelo vrijeme radile za korisnike, u otežanim uvjetima, uz pridržavanje svih epidemioloških mjera, i uz izniman angažman i trud svih djelatnika kako bi sami korisnici što manje osjetili posljedice pandemije i kako bi u knjižnicama, osim literature i informacija, našli također i potrebnu pomoć i podršku u smislu ostvarivanja socijalnih kontakata, kao važnog elementa u očuvanju psihičkog zdravlja, te kako bi se što lakše nosili s pandemijom i svim njenim posljedicama.

Ravnatelj
Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica
Karlo Galinec, dipl. oec., v.r.

Voditeljica Županijske matične službe
Ljiljana Vugrinec,
knjižničarska savjetnica, v.r.